POHJOIS-SAVOLAISTA VAATETUSTA 1700-LUVULLA

Säilyneiden vaatekappaleiden perusteella ei tätäkään vuosisataa voi käsitellä. Vain jokunen kangastilkku saattaa olla puheenaolevan vuosisadan lopulta peräisin. Vuosisadan alku oli koko maatamme ajatellen ankaraa aikaa. Venäjän ensimmäinen hyökkäys oli vuosina 1700-1708 ja seuraava pitempi eli isonvihan aika 1713-1721. Näiden kahden varsinaisen sota-ajan välilläkin itäinen Suomi oli hyökkäysten kohteena. Vaatteiden ja monen muunkin esineistön suhteen voisi 1700-luvun alkua luonnehtia samoin ajatuksin kuin eräs Hiltulanlahden isäntä matonkuteiden leikkuuta 1900-luvun alussa: "Tuo homma se on tuas hupa talon vuatteelle".

Uusi vuosisata toi savolaiseen vaatetukseen pari uutta ilmiötä, jotka ehkä olivat suurin poikkeus 1600-lukuun verrattuna. Aikaisemmin käytettyjen yksiväristen pukukankaiden tilalle tuli 1700-luvun loppupuolella raidalliset kankaat. Säätyläisten käytössä ne olivat jo edellisen vuosisadan loppupuolella ja erittäin yleisiä käsiteltävän vuosisadan alkupuolella. Niiden esikuvana olivat silkkiset ns. kalminkkikankaat, jotka olivat leveäraitaisia ja haluttua muotitavaraa. Pohjois-Savosta noista leveäraitaisista kankaista on säilynyt vain joku maininta tai muutama tilkku. Toinen vuosisadan muotikappale oli liivi, joka omaksuttiin sekä miesten että naisten pukuun. Naisilla se yleistyi kuitenkin vain Etelä-Savossa, pohjoisemmilla alueilla se pysyi harvojen käyttämänä vaatekappaleena. Liivin ei voida sanoa kuuluneen tyypilliseen pohjoissavolaiseen naisen pukuun koko kansanomaisen pukeutumisen kaudella.

Sotien seurauksena Viipuri ja suuri osa kaakkoista Suomea joutui Venäjän haltuun. Tämä menetys muutti entisestään savolaisen kaupan suuntauksia. Varsinkin Pohjois-Savo tuli entistä voimakkaammin Pohjanmaan rannikon vaikutuspiiriin. Vaikka Kuopion kaupunki oli perustettu ensimmäisen kerran jo 1652, sen kitulias elämä sammui hiljaa kirkonkylän tasolle niin kuin moni muukin tuolloin perustettu sisämaan kaupunki. Räätälin ammatin harjoittajiakin täällä lienee tuolloin ollut niin kuin Timo Niiranen kirjoituksessaan olettaa. Tuon kauden vaikutuksesta täällä vallinneisiin muotisuuntauksiin ei kuitenkaan ole säilynyt todisteita.

Suurempana vaikuttimena ainakin miesten muotiin on pidettävä 30-vuotista sotaa, jolloin moni savolainenkin vaelteli eri puolilla Saksaa tutustuen henkilökohtaisesti Euroopan mannermaiseen muotiin tuoden ehkä tuliaisinakin itselleen, vaimolleen tai tyttöystävälleen uusimman muodin mukaisia vaatekappaleita. Sotasaalis oli tavallaan osa tuon ajan armeijan palkkausta ja hengissä selvinneiden mukana jotakin varmasti kulkeutui Savoonkin saakka.

Sotilaspuku oli myös 1700-luvun alun tärkeä muodin esikuva miesten pukeutumisessa. Räätälien suuri työllistäjä oli "kruunu", joka koetti pukea asepalvelukseen otetut miehet tietyn kaavan mukaiseen univormuun. Samasta univormusta otettiin mielellään yksityiskohtia ja yleistä ilmettä, kun isäntä tai talon poika teetti itselleen kotoista juhlapukua.

1700-luvun puolivälissä oli jo saatu elää rauhan kauttakin ja aineellinen elämä oli toipunut sodan koettelemuksista. Näytteenä ilmeisesti 1730- ja 1740-lukujen pukeutumista kuvastaa hyvin parikymmentä kilometriä Kuopiosta etelään asuneen isännän perunkirja. Kuopion pitäjän Sotkanniemen kylässä 1749 kuolleen talollisen Lars Kinnusen 1754 pidetyssä perunkirjoituksessa mainitaan seuraavat vaatekappaleet:

Klädes Sorter
1: Råke 6 dal takki 6 taalaria
1: Kaftan 5 dal viitta 5 taalaria (pitkä päällystakki)
1: Särk - 24 paita - 24 killinkiä
1: Dito - 16 paita - 16 killinkiä (Dito=edelleen tai sama)

1: groft Segel 6 dal purje 6 taalaria
1: gamla Blå wäst yllig - 10 vanha sininen liivi villainen - 10 killinkiä.

Kun kuolemasta oli jo ennättänyt kulua viitisen vuotta, ei ehkä kaikkia vaatekappaleita kovin tarkkaan huomioitu. Ainakin huonoimmat oli jo jätetty merkitsemättä, vain käyttöarvoa omaavat kirjattiin. Vaikka näiden lyhyiden mainintojen perusteella ei hyvin tarkkoja päätelmiä saata tehdä, pieni arvio pukukappaleista voitaneen esittää.

Råke eli takki lienee ollut puoleen reiteen tai hieman polven yläpuolelle ulottuva, sarkaa tai verkaa ja juhlapukuun kuuluva, koska arvoksi merkittiin 6 taalaria.

Kaftan eli viitta on ollut pitkä, varmaan lähelle nilkkoja ulottuva päällystakki, ilmeisesti rinnan kohdalta hakasilla tai napeilla kiinnitettävä ja pitkällä langasta viittelöidyllä tai kudotulla vyöllä kiinni sidottava, mahdollisesti sarkainen vaate.

Särk eli paita. Kalliimman noteerauksen saanut on ollut vielä melko hyväkuntoinen juhlapaita, toinen jo kauemmin käytössä ollut. Kumpikin ilmeisesti pellavapalttinaisia ja suorahihaisia ilman erityistä kaulusta, vain kapeasti kantatulla pääntiellä varustettu. Sulkimena joko pieni hopeinen rengassolki tai letitetyt tupsupäiset lankanauhat.

Wäst eli maininnan mukaan vanha sininen villainen liivi on sikäli mielenkiintoinen, että se osoittaa liivin kuuluneen jo kauan sotkanniemeläisen ja ilmeisesti muidenkin kuopiolaisten isäntien pukuparteen. Sininen väri ja villainen kangas kertovat sen kuuluneen arvokkaaseen juhlapukuun. 1700-luvun alkupuolella liivi saattoi olla myös "hihaniekka" eli lyhyen takin kaltainen. Vasta vuosisadan loppupuolella liivit pääsääntöisesti muuttuivat hihattomiksi. Vähäinen arvo, 10 killinkiä, kertoo myös useiden vuosikymmenien iästä, uudempana se olisi ollut ainakin kolmanneksen takin hinnasta.

Housuja ei oltu kirjattu lainkaan. Ilmeisesti seuraava polvi oli jo ennättänyt käyttää ne loppuun kuolemasta perunkirjoitukseen kuluneina vuosina. Purje ei tietysti ollut mikään pitovaate, mutta veden äärellä asuvalle tärkeä käyttöesine ja tietyn arvoinen omaisuus.

Kuopion pohjoispuolelta, nykyiseltä Siilinjärveltä, Pöljän Lassilan perunkirjoissa on myös viitteitä 1700-luvun pukeutumiseen. Vuoden 1767 perunkirjassa en huomannut varsinaisia vaatekappaleita, mutta hopean luettelossa on mainittu 4 kpl riskuja eli rintasolkia, joiden kunkin hinnaksi oli arvioitu 2 taalaria sekä 2 kpl riskuja yhteensä 1,16 taalaria.

Vuonna 1772 Knut Väänäsen jäämistössä luetellaan hopeaa mm. 1 kpl risku 1,16 dal, 1 kpl risku 1,4 dal, 2 riskua yhteensä 1,16 dal, yhteensä 3,72 taalaria.

Vaatteita on lueteltu seuraavasti:

Sirmot klädeströija,6 dal
(Verkainen röijy 6 taalaria)

Svarta skjortel 10 dal
(Musta mekko 10 taalaria)

Calminks lifstycke 6 dal

(Kalminkkiliivi 6 taalaria)

Svart siden halsduk 9 dal
(Musta silkkinen kaulaliina 9 taalaria)

Cattun halsduk 6 dal
(Pumpulikankainen kaulaliina 6 taalaria)

2 Fårskin päls 9 dal ja15 dal
(Kaksi lammasnahkaturkkia 9 taalaria ja 15 taalaria)

Svarta damast mössa 5 dal
(Musta damastimyssy 5 taalaria)

Lopussa vielä ruskea saukonnahka hatuksi 3 taalaria.

Tämäkin luettelo antaa kuvan hyvin aikaansa seuraavasta pukeutumisesta. Kuuden taalarin hintainen verkainen röijy eli lyhyehkö takki. Musta 10 taalarin arvoinen mekko tarkoittaa edestä umpinaista vain lyhyellä pääntiellä varustettua päällysvaatetta. Se saattoi olla myös avonainen, napitettava kirkkovaate, kuten tässä tapauksessa hinta ja väri saattaisivat osoittaa. Calminks lifstycke eli kalminkkinen liivi on leveäraitaisesta värikkäästä villakankaasta tehty liivi, jonka esiintymisestä näillä seuduilla ei ole paljoa tietoja. Rannikon tuntumassa kalminkkikankaat olivat hyvin suosittuja. Musta silkkinen kaulaliina kertoo myös paljon koko pukeutumisesta.

Seppo Latvala